

KUTSU LEIKKIIN-KOULUTUSPÄIVÄ 14.2.19, TAMPERE

Kouluttaja: Annukka Pursi,
Väitöskirjatutkija
Kasvatustieteellinen tiedekunta,
Helsingin yliopisto
KM, Varhaiskasvatuksenopettaja,
Fysioterapeutti

”Leikki on tärkeää, koska se vahvistaa ihmisten välistä yhteisymmärrystä”

Koulutus pohjautuu:

1) väitöskirjatutkimukseen

Pursi, A. (tekeillä). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä: Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet taaperoryhmässä*. Helsingin yliopisto.

2) Tarinallisen leikin-kehittämishankkeeseen

Tarinasta leikiksi – Tarinallisen leikin käsikirja, Vantaan kaupunki
Narrative environments for play and learning (ERASMUS)

3) Videoreflektiiviseen työskentelyyn 3-5-vuotiaiden sekä esiopetusikäisten lasten ryhmissä.

Omaan tiimiin pohdittavaksi:

Mikä teidän mielestänne leikissä on olennaista?

OMAN TYÖN TUTKIMINEN

Millainen on aikuisen ja lapsen välinen suhde arjen kohtaamisissa:

- 1) Hoivasuhde,
- 2) Leikkisuhde,
- 3) Kasvatus- ja opetussuhde

Hoiva, leikki, kasvatus ja opetus voidaan ymmärtää vuorovaikutuksen sävyiksi. Hetki hetkeltä vaihtuvissa tilanteissa aikuinen voi kysyä, millaiseen sävyyn haluan vuorovaikutusta soinnuttaa? Tarvitaanko nyt hoivaa, leikkiä vai kasvatusta ja opetusta?

Arjessa pohdittavaksi:

- Viestiikö kehonkieleni: **”olet minulle arvokas ihminen, haluan sinulle hyvää”**
- Viestitänkö lapselle myös epäonnistumisen tilanteissa: **”Siipieni suojasta sinua en päästä”**
- Tuntuuko minusta, että olemme lapsen kanssa **samalla aaltopituudella?**
- Mistä tiedän, mitä lapset milläkin hetkellä tarvitsevat minulta?
- Mitä sitten, jos lapset tarvitsevat eri asioita?
- Mistä tunnistan, milloin on aika hoivalle, leikille, kasvatukselle tai opetukselle?
- Miten liikun näiden vuorovaikutuksen sävyjen välillä?

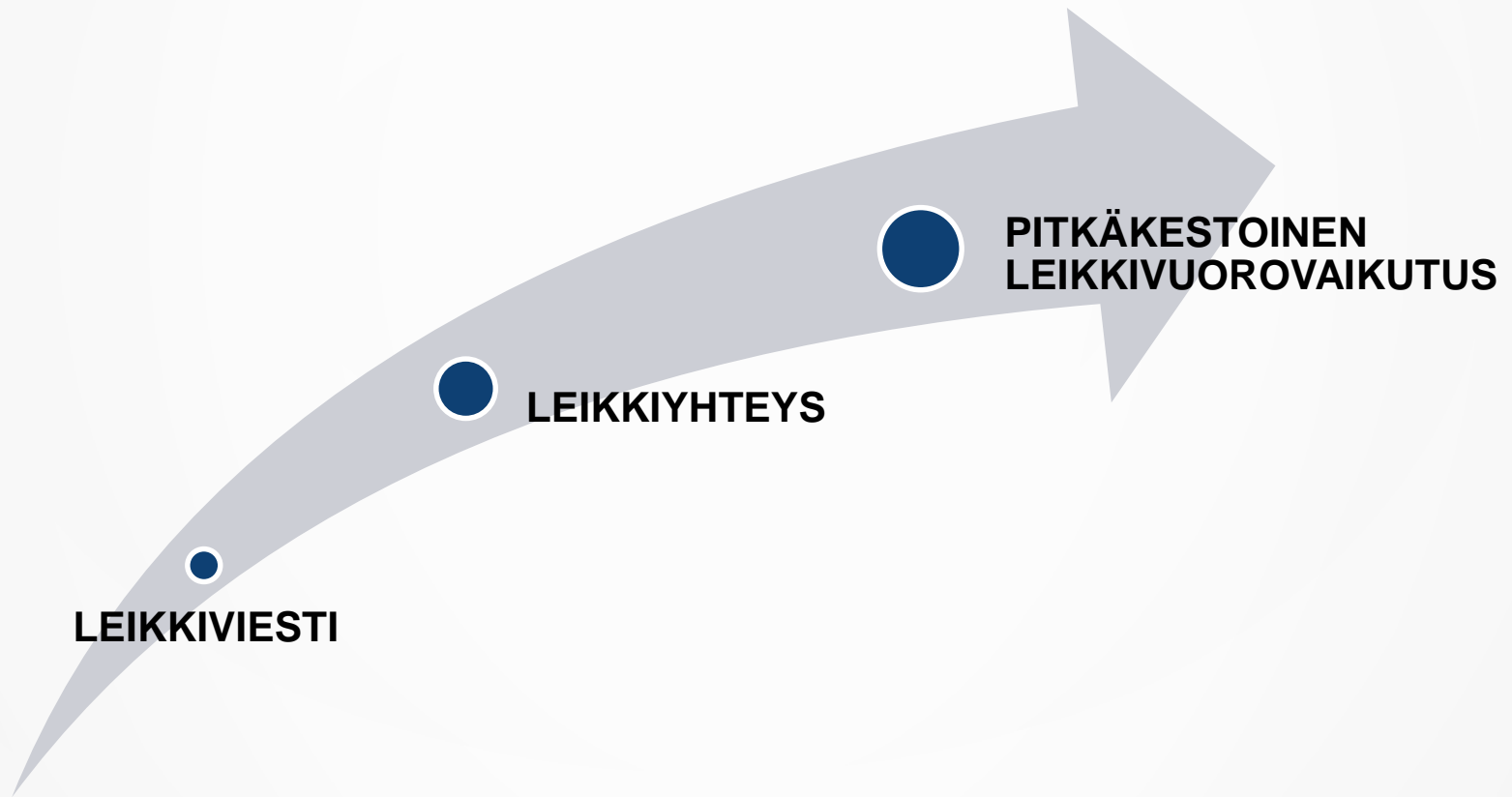

MITÄ UUTTA TIEDÄMME LEIKIN MERKITYKSESTÄ 3-6- VUOTIAIDEN LASTEN KASVULLE, KEHITYKSELLE JA OPPIMISELLE?

1. Leikki, tunteet ja tunnepitoiset elämäkokemukset
2. Kasvamisen tiede: Leikin funktiot eri ikä- ja kehitysvaiheissa ryhmämuotoisessa varhaiskasvatuksessa
3. Aikuisten ja lasten välinen leikki ja sen tavoitteet

LEIKKI SUHTAUTUMISTAPANA VUOROVAIKUTUKSESSA

Lapsen leikkiviesti:

"HEI! Sil on paha mieli." Lapsi osoittaa aikuisen kädessä olevaa lammashahmoa piirillä.

Aikuisen vastaus:

"Tälläkö paha mieli? No millä me se lohdutellaan?" Aikuinen alkaa samalla silittää lammasta myötätuntoisesti.

VOIKO JA SAAKO AIKUINEN TAVOITTA LAPSEN LEIKIN?

”Lasta ei erikseen tarvitse opettaa leikkimään, vaan leikki on spontaania ja oma-aloitteista. Aikuisen pitäisi olla taka-alalla luomassa mahdollisuuksia leikkiin, **puuttumatta siihen liikaa**”
(Hari ym. 2015, 58)

LEIKKIVÄ IHMINEN

- lapset leikkiessään kertovat tarinoita itsestään itselleen
- leikki kertomuksena avautuu välittömästi vain leikkijälle itselleen

(Kalliala, 1999)

LEIKKI JÄTTÄÄ JÄLJEN LAPSEEN JA LAPSUUTEEN

Leikissä kertomuksia voi jakaa myös moniulotteisemmin:

itsestä itselle

toisesta itselle

meistä itselle

itsestä toiselle

toisesta toiselle

meistä meille

Millaisen jäljen haluamme tulevaisuuteen jättää?

Sitoutuneessa leikissä myös esim. luonnon kunnioittaminen ja kestävä kehitys ovat tärkeitä. Leikki ei voi toteutua näiden kustannuksella.

Lapsi: "Mä siivoon." lapsi repii kiven sammalpeitettä metsäretkellä. Hän on uppoutuneena siivousleikkiinsä.

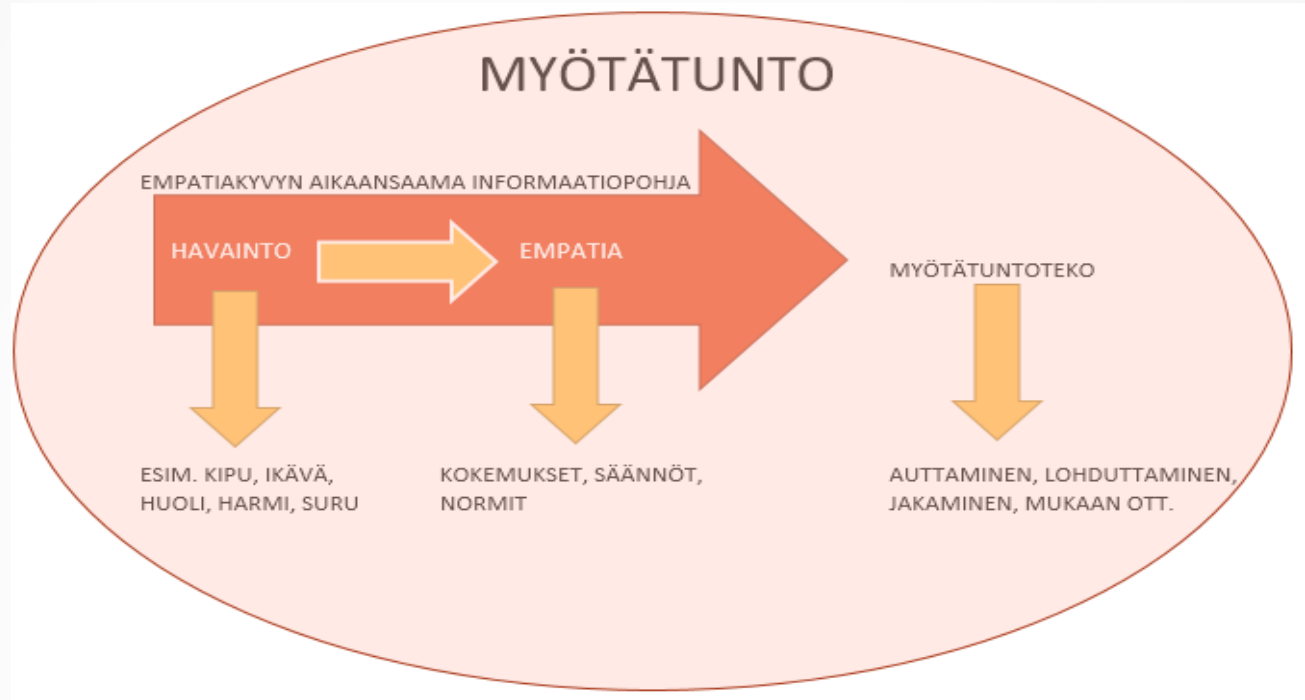
Aikuinen: "Joo siivoo vaan. Homma on muuten kaunista, mut ne sammaleet kestää kauheen kauan kasvaa." Aikuinen ohjaa lapsen huomion johonkin uuteen siivouskohteeseen.

Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää (...) sitä, että henkilöstöllä on **yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää**. (Vasu, 2016, s. 20)

”Meillä ei ole riittävän yhteneväistä käsitystä **tavoiteltavasta aikuisroolista**” (Kalliala, 2008, 259).

Varhaiskasvatus tarvitsee moniulotteisemman ja tarkemman käsityksen aikuisesta.

MITEN RAKENTAA MYÖTÄTUNTOISTA LEIKKIKULTTUURIA?

Linda Nurhonen, KM, VO

Annukka Pursi, KM, VO

Kutsu leikkiin, Tampere, 14.2.19

PARITEHTÄVÄ

**Mieti viimeisintä omaa
kokemustasi myötätunnosta:**

- Millainen tilanne oli kyseessä?
- Saitko myötätuntoa vai osoititko sitä jollekin toiselle?
- Miltä se tuntui?

VASU 2016

ARVO PERUSTA: IHMISENÄ KASVAMINEN

Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen.

Ihmiseksi kasvamisessa olennaista on:

pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan **sivistystä**, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein.

Varhaiskasvatuksessa **kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.**

- Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN: KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ILMAISU

- Lasten kanssa harjoitellaan ja opetellaan:
 - 1) asettumista toisen asemaan,
 - 2) tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä
 - 3) ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti.
- Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja on myös empatiaa ja myötätuntoa kehittävää toimintaa
- OECD:n (2016) raportissa *Global competency for an inclusive world* empatia ja **myötätunto mainitaan maailmankansalaisen taidoiksi**, joita on alettu vähitellen korostaa eri maiden opetussuunnitelmissa, esimerkiksi Koreassa.

MIKSI MYÖTÄTUNTOA TARVITAAN?

- Tärkeä **osa toimivaa demokraattista yhteisöä**, jossa ihmiset pitävät huolta toisistaan, suojelevat toisiaan ja edistävät oikeudenmukaisuutta.
- Myötätunto on osa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden moraalista perustaa. Se on ehto sosiaalisesti oikeudenmukaisen demokratian rakentumiselle ja ylläpitämiselle.
- Myötätunnon avulla meidän on mahdollista huomata epäoikeudenmukaisuutta ja vääryyttä yhteisöissä ja yhteiskunnassa sekä toimia vääryyksien torjumiseksi ja poistamiseksi.

MYÖTÄTUNNON MERKITYS

- lisää lapsen kykyä toipua stressistä ja vastoinkäymisistä
- edistää oppimista
- lisää onnellisuutta, itsetuottamusta ja optimismia
- edistää ryhmään kuulumisen tunnetta
- parasta ehkäisyä kiusaamiselle
- ominaisuus ihmisessä, jota on mahdollisuus harjoitella ja kehittää
- Yhteys turvallisen kiintymyssuhteen rakentumiseen lasta ja häntä hoitavien aikuisen välillä-> tuo kyvyn kohdata muita myötätuntoisesti

MYÖTÄTUNTO KÄYTÄNTÖNÄ JA TOIMINTANA

- antaa tietoa siitä, miten myötätunto rakentuu, tulee esille ja kehittyy vuorovaikutuksessa ihmisten välillä ja erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa
- nähdään moniulotteisena prosessina, joka koostuu kolmesta elementistä, havainnosta toisen kärsimyksestä, empatian tunteesta toista kohtaan ja teoista vähentää toisen kärsimystä
- tässä näkökulmassa fokus ei niin paljoa yksilöllisessä kapasiteetissa osoittaa myötätuntoa, vaan siinä, minkälaiset jokapäiväiset yhteisön vuorovaikutuskäytännöt, yhteisön toiminta ja kulttuuri luovat valmiudet myötätuntoon
- **POHDITTAVAKSI:** mikä mahdollistaa yhteisön jäsenten valmiudet myötätuntoiseen käytökseen niissä tapauksissa, kun toinen kärsii?

MYÖTÄTUNTO HERÄÄ HELPOMMIN SORMENSA LOUKANNUTTA KUIN SYDÄMENSÄ SÄRKENYTTÄ KOHTAAN

- Polttavan esineen koskemiseen reagoimme **mikrosekunneissa**
- Toisen ihmisen fyysiseen kipuun reagoimme **muutamassa sekunnissa**

Meillä on synnynnäinen valmius reagoida nopeiden hermoyhteyksien välityksellä toisen ihmisen ”yksikertaisiin” tunteisiin kuten kipuun ja pelkoon (itku tarttuu lapsiryhmässä, kaatuneen lapsen verta vuotava polvi herättää välittömästi levottomuutta)

MYÖTÄTUNTO HERÄÄ HELPOMMIN SORMENSA LOUKANNUTTA KUIN SYDÄMENSÄ SÄRKENYTTÄ KOHTAAN

Kykymme havaita ongelmia toisen henkisessä tunnetilassa (ilman näkyviä fyysisiä vammoja tai voimakkaita tunnereaktioita) on kehittynyt evoluutiossa paljon myöhemmin.

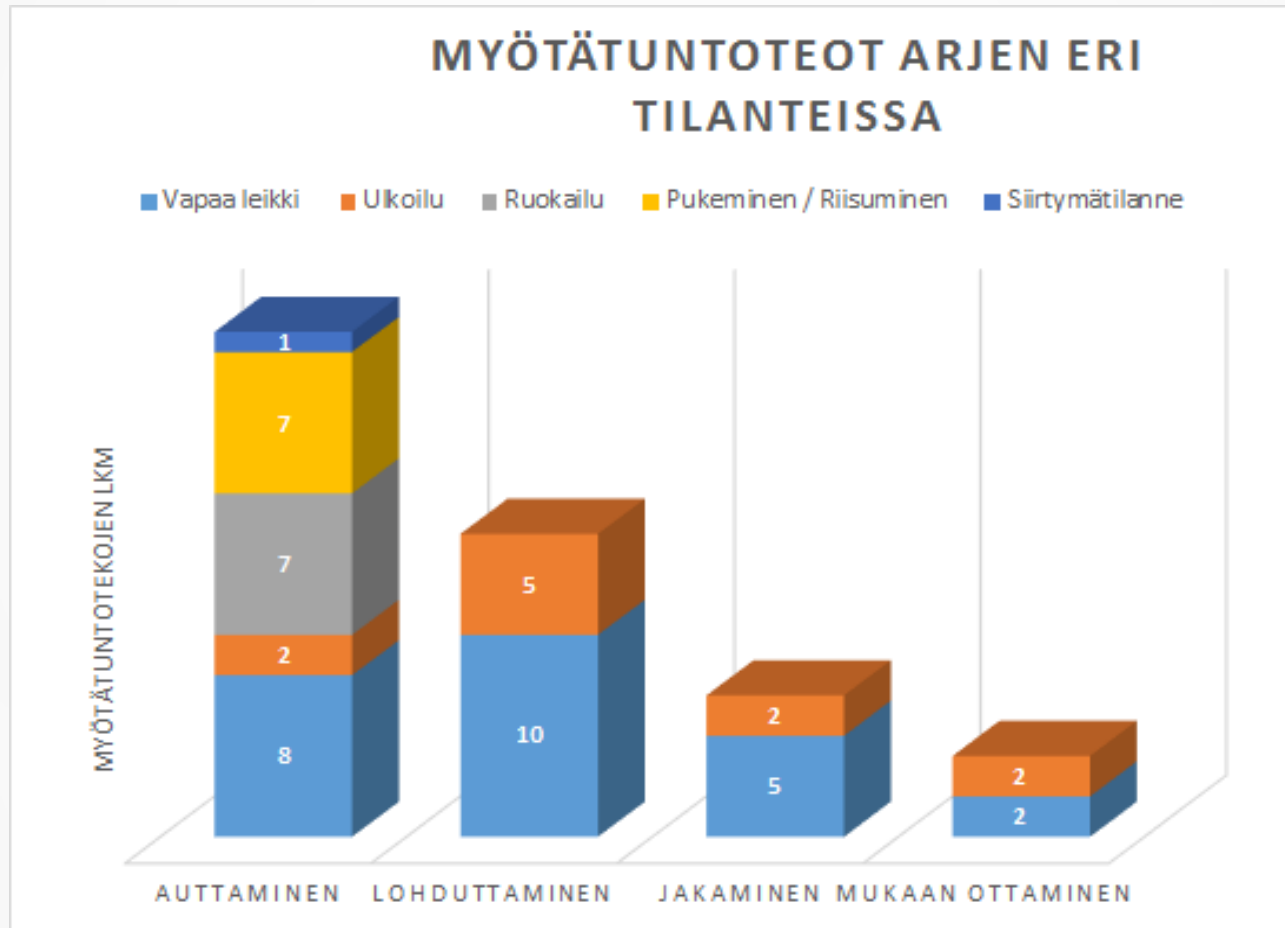
Hienovireisiin tunnesävyihin kohdistuva myötätunto ei ole samalla tavoin myötäsyttyistä, vaan sitä on myös opeteltava arjen sosiaalisissa tilanteissa.

Myös näiden hienovireisten tunnesävyjen tunnistaminen tapahtuu samoissa syvissä aivojen kerroksissa kuin fyysiseen kipuun reagoiminen, mutta **reagointiaika on pidempi, noin 6 sekuntia.**

Moraaliset tunteet: Ikävä, häpeä, syyllisyys, epäoikeudenmukaisuuden tunne, ulkopuolisuuden tunne

KERTOMUKSIA 3-5-VUOTIAIDEN MYÖTÄTUNTOTEOSTA

MITEN MEIDÄN RYHMÄSSÄMME TOTEUTUVAT..

- Lohduttaminen ja leikki
- Auttaminen ja leikki/ pulaan jättäminen ja leikki
- Jakaminen ja omiminen leikissä
- Mukaan ottaminen leikkiin ja poissulkeminen leikistä

MUKAAN OTTAMINEN JA POISSULKEMINEN AIKUISEN TOIMINNASSA

Miten toimimme tilanteissa, joissa lapsi ei onnistu ottamaan toisen tunteita huomioon?

Viestitämmekö aikuisina lapselle myös näissä tilanteissa: ”**Siipieni suojasta sinua en päästä**”

HYVÄN KAVERIN KRITEERIT

- “Hyvä kaveri on sellainen, joka ei jätä ulkopuolelle vaan **pyytää mukaan leikkiin**. Eikä se mee piiloon, jos haluan leikkiä sen kanssa, koska joskus joku on mennyt mua piiloon, kun halusin leikkiä sen kaa. Se ei ollut kivaa.”
 - “Hyvä kaveri ei kiusaa, lyö tai tuu leikkiin kiusaan, niinku häiritseen. Ja se myös pyytää anteeks ja **lohduttaa**, jos sattuu.”
 - “Jos meillä tulee riitaa, niin eka leikitään sitä toista ja sitten sitä toista, mitä se toinen haluaa ja kaikki saa leluja.” “Niin me siis **vuorotellaan niitä leikkejä ja leluja**.”
- hyvän kaverin kriteereillä suora yhteys myötätuntotekoihin

Kertomuksia 3-5-vuotiaiden myötätuntototeoista, Nurhonen 2017

KOHTI MYÖTÄTUNTOISTA (LEIKKI)KULTTUURIA

- **Myötätuntokulttuuri rakentuu toistuvista arkisista tavoista ja kohtaamisista**

(esim. lapsen ottaminen aamulla syliin)

- **Myötätuntoteoille tulee antaa tilaa ja aikaa kehkeytyä**

(huom. myötätunnon neurobiologinen aktivoitumisaika: 6 sekuntia on pitkä aika hetki hetkeltä vaihtuvissa tilanteissa)

- **Havainnoinnin ja tapahtumien sanoittamisen merkitys on korvaamaton**

(mitä tapahtui, mitä tapahtuneesta seurasi, mitä sitten tapahtui, mitä merkityksiä tapahtunut synnytti lapsissa/aikuisissa?)

- **Aikuisen malli on tärkeää**

(yhdessä auttaminen, lohduttaminen, mukaan ottaminen)

- **Myötätuntoteoista positiivinen palaute**

(olemmeko riittävän konkreettisia? Palautteen annon oikea-aikaisuus tärkeää)

KOHTI MYÖTÄTUNTOISTA (LEIKKI)KULTTUURIA

- **Myötätuntotekoihin palaaminen ja niiden työstäminen erilaisin ilmaisullisin keinoin**

(esim. draamaleikit, kuvataide)

- **Tietoista myötätunnon harjoittelemista erilaisissa leikeissä**

(esim. tarinallinen leikki, ”kaveripenkki”-käytänne ulkoilun aikana)

- **Myötätuntoteot näkyväksi myös vanhemmille**

(esim. myötätuntopuu: myötätuntotekoja kirjataan ylös ja kiinnitetään arjen tarinoiksi puun oksille)

- **Ryhmäytymisleikkien merkitys**

(ryhmäytyminen on kokoajan kehittyvä ja käynnissä oleva prosessi, se ei ajoitu pelkästään alkusyksyyn uuden ryhmän muodostuessa)

EMPAATION JA MYÖTÄTUNNON LAAJENEVAT KEHÄT VARHAISKASVATUKSESSA, 2019-2020

OPETUSHALLITUKSEN RAHOITTAMA KEHITTÄMISHANKE
HELSINGIN YLIOPISTO (HELSINKI, TAMPERE)

Lisätietoja: linda.nurhonen@helsinki.fi, anukka.pursi@helsinki.fi

Hankkeen johtaja: Professori Lasse Lipponen, lasse.lipponen@helsinki.fi

AJATUKSIA/KYSYMYKSIÄ

- Miten teidän työyhteisönne voisi toimia toisin, edistääkseen myötätuntoisen toimintakulttuurin rakentumista? Konkreettisia ideoita.
- Onko teillä käytössä hyväksi havaittuja, omia käytäntöjä ja toimintamalleja empatian ja myötätunnon vahvistamiseen/osoittamiseen?

LEIKKI VASUSSA

Välineitä ja konkreettisia ehdotuksia vasun ja eops:n soveltamiseen leikin näkökulmasta

LEIKKIVÄ LAPSI

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää

- 1) **leikin itseisarvo** lapselle sekä
 - 2) **leikin pedagoginen merkitys** oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.
- (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016, s.20)

Tässä osiossa keskitymme **3-6-vuotiaan lapsen omaehtoiseen leikkiin** ja siihen, miten se ilmenee ryhmämuotoisessa varhaiskasvatuksessa. Tarkastelu painottuu leikkiin, liikkumiseen, tutkimiseen ja ilmaisuun sekä ilmaisun moniin muotoihin. **Nostan esiin ilmaisun muotoja, joita aikuisten saattaa olla vaikea tavoittaa.**

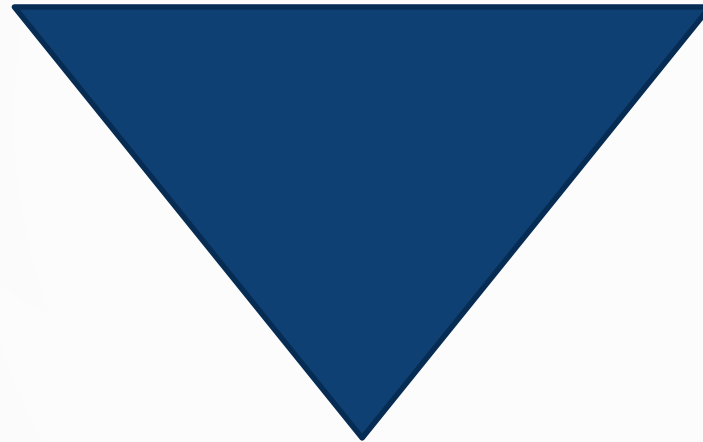
MITEN LAPSI ASETTUU KOKEMUKSEN ÄÄRELLE?

LEIKKI

*Lapsuuden
itseisarvo*

**TUTKIVA
OPPIMINEN**

*Ihmisenä
kasvaminen*

**HYVÄNTAHTOINEN
SOSIAALISUUS JA
MYÖTÄTUNTO**

LEIKKIÄ VOI KUN ASIAT ON HYVIN

- Lapselle leikki on spontaania, mielihyvää tuottavaa, palkitsevaa ja/tai vapaaehtoista
- Leikkiä leimaa akuutin tai kroonisen stressin puute
- Leikin syntymisessä tunneilmapiiirillä on suuri merkitys.
- **Millainen on meidän leikkikulttuurimme ja tunneilmapiiirimme?**
- **Millainen on lasten oma leikkikulttuuri? Miten me aikuiset sitä tuemme ja kannattelemmme?**

PEUHULEIKKI

- **Alle 3-vuotiaat lapset:** kehollinen leikki (taaperotyyli) on tyypillinen tapa muodostaa yhteys toisiin ihmisiin. Taaperotyylinen leikki on hyppimistä, pomppimista, juoksemista, kierimistä, nauramista yksin, yhdessä ja rinnakkain sekä vuorotellen ja samaan aikaan. (Løkken 2000)
- **Yli 3-vuotiaat lapset:** Kehollinen leikki, Fyysinen leikki, Peuhuleikki, Leikkitappelu, huimausleikki, Riehaleikki, Hulluttelu ja höpsöttely
- **Videosimerkit:**
 - 1) Eskaripoikien ”**juoksupaini**”-leikki, jossa 5 osallistujaa, 2 tuomaria (laskevat pisteitä) ja 3 taistelijaa (kaksi vastaan yksi-taistelut). Leikissä saa leikkitaklata, tehdä leikki-iskuja sekä tarttua kiinni ja painia.
 - 2) Kahden eskaripojan **lego-leikki**, jossa toinen tekee toiselle hullunkurisia pää- ja vartaloyhdistelmiä legoukkeleilla. Leikki rakentuu yhteiselle naurulle ja höpsöttelylle. Leikki on toistavaa ja yksinkertaista, mutta myös tällaisella leikillä on tärkeä merkitys ryhmän arjessa.

PEUHULEIKKI

➤ Peuhaavalla leikillä on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle:

1) Fyysinen kehitys (kehotuntemus, voimien koettelu, liikkeen koordinointi)

2) Tunteiden ja stressinsäätely

3) Sosiaaliset suhteet (toisen leikkiviestien ymmärtäminen, leikin ylläpitäminen ja korjaaminen)

Scott, E., & Panksepp, J. (2003). Rough and tumble play in human children. *Aggressive Behavior*, 29, 539–551.

MITÄ OLETAMME JA TAVOITAMME PEUHULEIKISTÄ AIKUISINA?

Se, mitä aikuiset leikistä varhaiskasvatuksen arjessa

- 1) **olettavat**,
- 2) minkä **tavoittavat** ja
- 3) mihin **suuntautuvat**,

vaikuttaa ratkaisevasti siihen, **millaisen elintilan leikki lasten keskinäisissä sekä aikuisten ja lasten välisissä suhteissa saa** (Kalliala, 1999, 297; 2008).

MITEN AIKUINEN VOISI OPPIA YMMÄRTÄMÄÄN LAPSEN PEUHULEIKKIÄ?

- **Olennaista on oppia havainnoimaan lasten tunnesäätelyä:** milloin menee yli, milloin on vain hilkulla mennä yli, mutta ei kuitenkaan mene?
- **Peuhuleikin tilasta, ajasta ja leikkiporukan koosta sopiminen tiimissä ja lasten kanssa.** Leikkivätkö lapset ryhmässämme peuhuleikkejä? Milloin, millaisissa porukoissa?
- **Peuhuleikkiä ei voi valjastaa liian tiukoilla säännöillä, ehdoilla ja rajoitteilla.**
- **Leikkien havainnointi ja videointi** (leikkejä voidaan katsoa myös lasten kanssa yhdessä, jolloin säännöistä voidaan neuvotella yhdessä)
- **Milloin olet aikuisena itse viimeksi peuhannut?** (leikkiä voi ymmärtää myös omien kokemusten ja muistojen kautta)

TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN & LEIKKI

- Yhteinen suunnittelu, toteutus ja arviointi osaksi vuoden kulkua ja arkea
- Teemavuodet, teemapalaverit, teemapäivät
- Leikkipäivä ryhmän tai koko päiväkodin kesken
- Leikkipäivä vanhempien ja lasten kesken
- Mitä 'leikkipäivä' voisi meidän yhteisössämme merkitä?
- www.leikkipäivä.fi

AIKUISTEN JA LASTEN YHTEINEN LEIKKI

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää

- 1) **leikin itseisarvo** lapselle sekä
- 2) **leikin pedagoginen merkitys** oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Henkilöstön tehtävä on

- 1) turvata **leikin edellytykset**,
- 2) **ohjata leikkiä sopivalla tavalla** ja
- 3) huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on **mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä** omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti.

Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2016, s. 20, 39)

LEIKKI KESKIÖÖN

- Leikki on vasussa läpäisyperiaatteella kaikkialla, mutta ei tarkoita täsmällisesti mitään erityistä. Miten siis tunnistamme onnistumisen (lapsen kehitystä ja oppimista tukevan leikin)?
- 103 mainintaa leikistä (n.56 eri sisältöjä kuvaavaa lausetta)

Arvoperusta:

Lapsen oikeus ja vapaus rikkaaseen ja monipuoliseen leikkiin

Kuinka mitoittaa vapaus oikein hetki hetkeltä vaihtuvissa tilanteissa?

Toimintakulttuuri:

Jokaisella päiväkodilla omanlaisensa leikkikulttuuri.

Millainen on meidän leikkikulttuurimme? Millaiseksi haluamme sitä kehittää ja mitä on välttämätöntä ottaa huomioon?

LEIKKI KESKIÖÖN

Oppimisympäristöt:

Mitä tavoitella ja miten tunnistamme onnistumisen?

Leikki työtapana:

Mikä on leikillisen oppimisen ja aikuisten ja lasten yhteisleikin ero? Milloin siirryn työtavasta toiseen?

Henkilöstön rooli:

Mitä tarkoittaa, että aikuinen ohjaa leikkiä ”sopivalla tavalla”?

Miten kehitän kykyäni arvioida ”missä minua tällä hetkellä eniten tarvitaan”?

MITEN AIKUISINA ASETUMME VUOROVAIKUTUKSEN ÄÄRELLE?

LEIKKI

*Lapsuuden
itseisarvo*

**KASVATUS
& OPETUS**

*Ihmisenä
kasvaminen*

HOIVA

LEIKKIVIESTEISTÄ KOHTI PITKÄKESTOISTA LEIKKIÄ

LEIKKIVIESTI

Aikuinen lähettää aktiivisesti leikkiviestejä ja vastaa lasten leikkiviesteihin.

LEIKKIYHTEYS

Leikissä aikuinen pyrkii rakentamaan, ylläpitämään ja korjaamaan leikkiyhteyttä, eli yhteistä ymmärrystä jaetusta leikistä.

PITKÄKESTOINEN LEIKKIVUOROVAIKUTUS

Vapaan leikin aikana aikuisen tavoitteena on rakentaa pitkäkestoisia leikkejä.

Havainnoimalla lasten toimintaa vertaisryhmässä leikkiviestien ja leikkiyhteyden näkökulmasta aikuisen on helpompi tunnistaa, **missä minua tarvitaan tällä hetkellä kaikista eniten.**

LEIKKIVÄ AIKUINEN

- Aikuinen on **leikin tunnepitoisen taustavireen kannattelija ja sanallistaja** ja tunnepitoisuudellaan yhä useamman lapsen leikkiin houkuttelija.
- Aikuinen on samaan aikaan sekä **protokeskustelija** (eleet ilmeet, äännähdykset) että **tarinankertoja**. Leikissä aikuinen kannattelee näitä erilaisia keskustelun tasoja.
- **Leikkiin kutsuva ja osallistuva aikuinen tuo lasten kuvitteluleikkeihin sisällöllistä rikkautta monella ulottuvuudella.**
- Aikuisen ja lasten jakama kuvitteluleikki on olemukseltaan intiimiä, tunnepitoista jakamista ja yhdessä oloa.
- Yhteinen kuvitteluleikki on osoitus vastavuoroisesta kiinnostuksesta toisen näkökulmaa kohtaan ja halusta kuulua yhteen ja ymmärtää yhdessä.
- Aktiivisesti leikkiin osallistuva aikuinen voi soinnuttaa tunneilmapiiriä ja vuorovaikutustilanteiden tapahtumia johonkin lasten kehitystä ja oppimista edistävään suuntaan.

Leikkiin kutsuva ja osallistuva aikuinen tuo lasten kuvitteluleikkeihin sisällöllistä rikkautta monella ulottuvuudella.

LEIKIN KETJUUNTUMISEN TUKEMINEN

Leikkiin kutsuva ja osallistuva aikuinen tuo lasten kuvitteluleikkeihin sisällöllistä rikkautta monella ulottuvuudella.

ERILAISTEN TYÖVAIHEIDEN TARJOAMINEN

Leikkiin kutsuva ja osallistuva aikuinen tuo lasten kuvitteluleikkeihin sisällöllistä rikkautta monella ulottuvuudella.

LEIKKIKERTOMUKSEN RIKASTAMINEN

AIKUISTEN JA LASTEN VÄLISEN LEIKIN MUODOT

1. Pitkäkestoinen leikki

Kertomuksellisuus, tunneviestien monimuotoisuus, pitkäaikainen keskittyminen, toisen leikkitekojen varaan rakentaminen, yhteistyö ja kokemusten jakaminen
Videosimerkit: Lammas-leikki piirillä, pienellä lampaalla on ikävä äitiä, Eläinlääkäri-leikki, merirosvoleikki.

2. Lyhyet leikkiyhteyden hetket

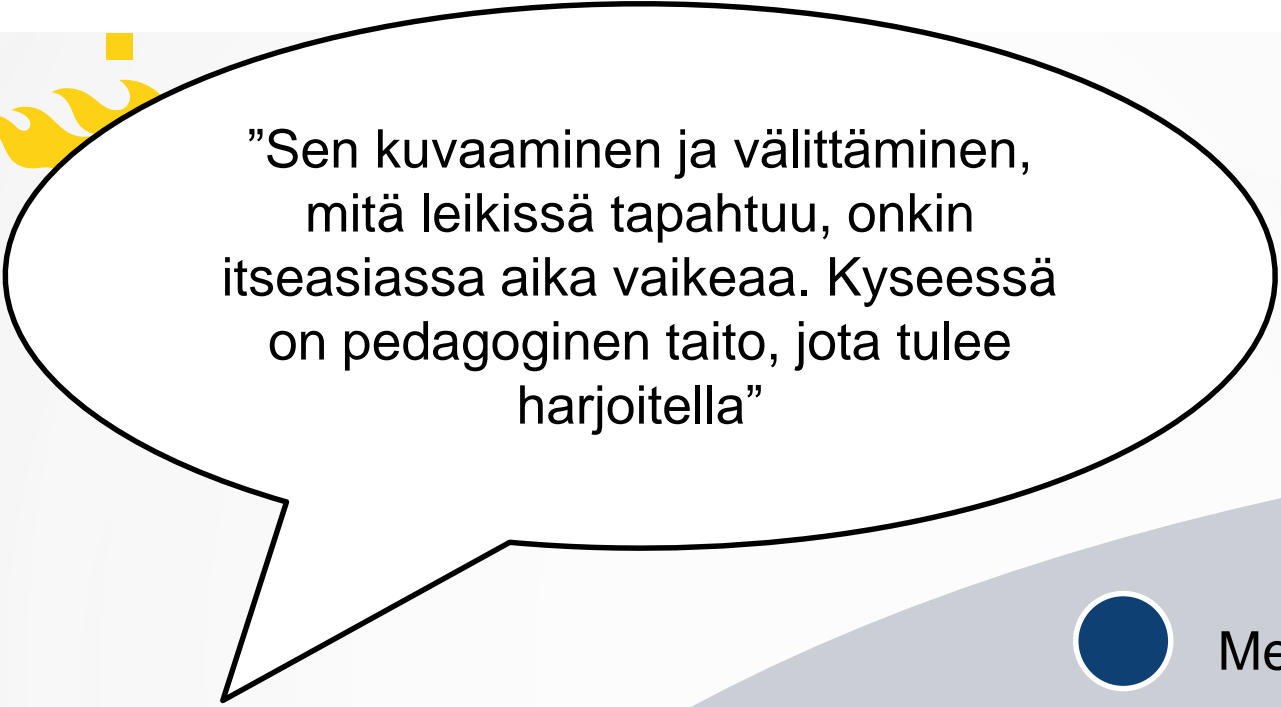

Tervehtiminen, emotionaalinen lämpö ja saatavilla olo, nähdyn ja kuullun kokemus, vuorovaikutuksen korjaaminen.

3. Leikki sivuaktiviteettina

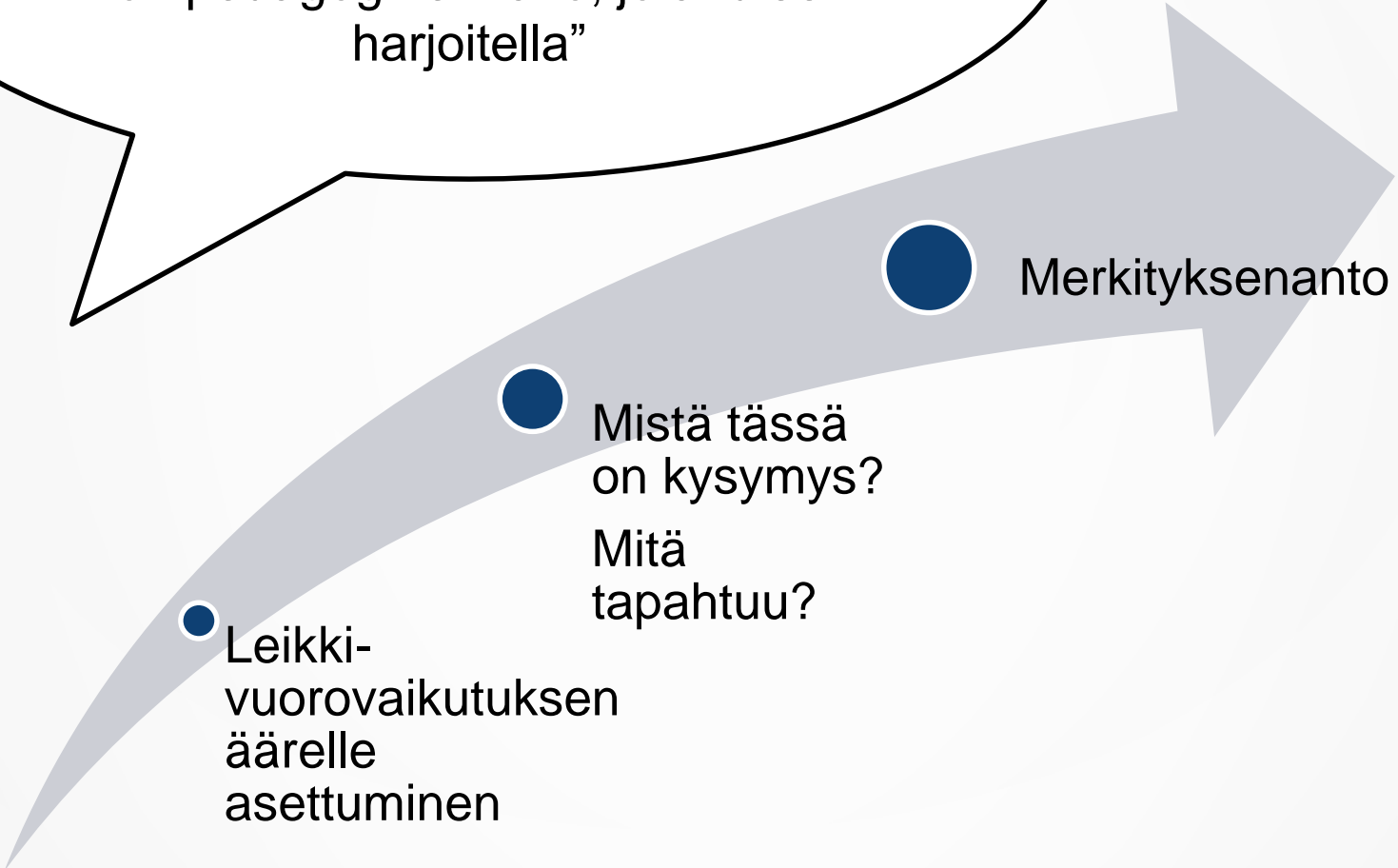
Arkisten askareiden (esim. siirtymät, pukeminen, päiväkotiin tulo) 'jouhevoittaminen', helpottaminen.

4. Leikin katsominen

Lapsen leikkikokemuksen katsominen ja katsomastaan nauttiminen.

”Sen kuvaaminen ja välittäminen,
mitä leikissä tapahtuu, onkin
itseasiassa aika vaikeaa. Kyseessä
on pedagoginen taito, jota tulee
harjoitella”

Leikki-
vuorovaikutuksen
äärelle
asettuminen

Mistä tässä
on kysymys?
Mitä
tapahtuu?

Merkityksenanto

KUN LEIKKI URAUTUU JA KUVITTELULEIKIT EIVÄT LUISTA

- Pitkäkestoisia yhteisleikkejä ei aina lapsiryhmissä synny ja leikkien juonet voivat lasten ikään suhteutettuna olla yksinkertaisia (toistavaa, nopeatempoista vaihtamista leikistä toiseen, toisten tuhoamista)
- todennäköinen syy on yhteisten leikki-ideoiden ja elämysten puuttuminen
- “muotiteemat”, media ja lasten vapaa-ajan strukturoidut harrastukset eivät aina tarjoa riittävästi aineksia pitkäkestoisten leikkijuonten kehittelyyn
- **tarinallinen leikki tarjoaa mahdollisuuden kuvitteluleikin kehittämiseen**

TARINALLINEN LEIKKI

Tarinallinen leikki on aikuisten ja lasten yhteistä leikkiä

- Sekä aikuisilla että lapsilla on aktiivinen rooli juonen kehittälyssä ja tarinan eteenpäin viemisessä
- Yhteisen leikin perimmäisenä tavoitteena on kehittää lasten kuvitteluleikkitaitoja

<https://www.leikkipäivä.fi/tutkimustietoa-leikista/>

Oppaaseen on kuvattu konkreettisesti leikkimaailmatyöskentely aikuisen kolmen roolin kautta

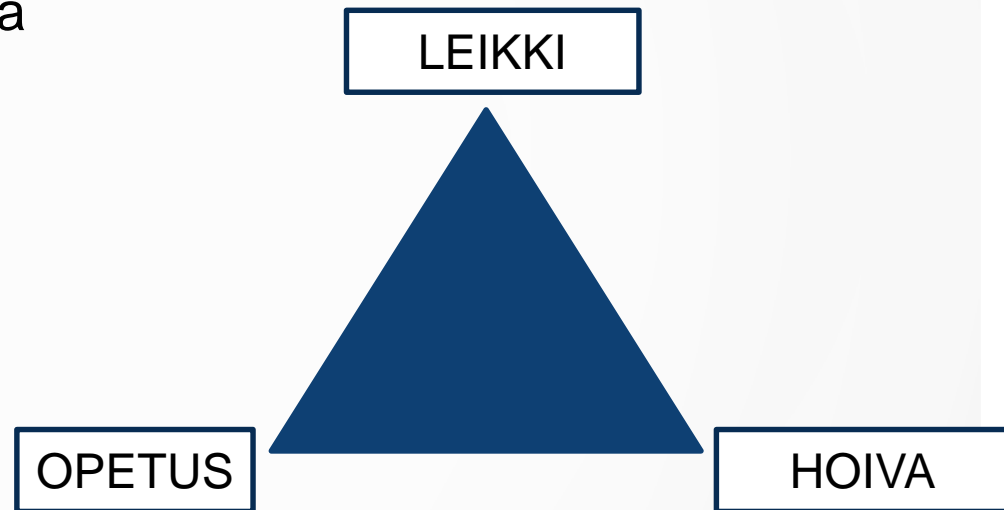

AIKUISEN KOLME ROOLIA

1. Aikuinen roolissa
2. Aikuinen kanssaseikkailijana
3. Aikuinen havainnoijana

**Miten aikuinen asettuu
vuorovaikutuksen äärelle?**

**USEIMMITEN ROOLIT
LIMITTYVÄT TOISIINSA!**

AIKUINEN ROOLISSA

- Roolissa olevalla aikuisella on päävastuu tarinan kuljettamisesta ja vuoropuhelusta lasten kanssa.
- Roolissa oleva aikuinen toimii leikkikertomuksen sisässä

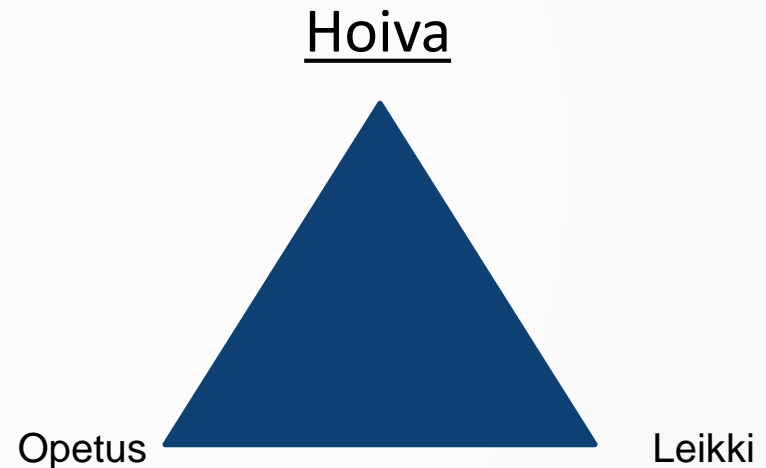

AIKUINEN KANSSASEIKKAILIJANA

Kanssaseikkailijan roolissa toimiva aikuinen

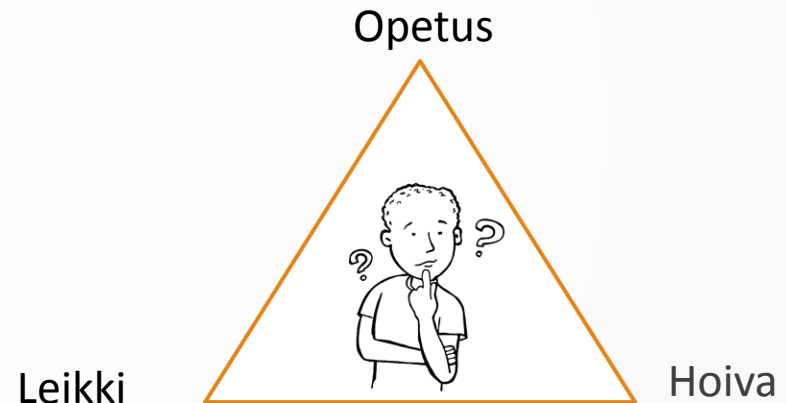
1. seuraa lasten reaktioita.
 2. toimii lasten tunnetilojen peilaajana ja tunteidensäätelyn tukena.
 3. nostaa esiin ja vahvistaa lasten aloitteita ja tärkeitä näkökulmia tarinasta.
- Näin toimiessaan aikuinen tuottaa lapsille nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemuksia.

AIKUINEN HAVAINNOIJANA JA DOKUMENTOIJANA

- Havainnoija dokumentoi erilaisin keinoin leikin kulkua.
- Havainnoinnissa voidaan keskittyä tiettyyn sovittuun asiaan.
- Dokumentoitua aineistoa hyödynnetään tarinallisen leikin jatkon tai muun pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä.

TARINALLINEN LEIKKI TAAPERORYHMÄSSÄ

Tarinallisen leikin kulku:

1. **Siirtymä leikkimaailmaan:** "Tulkaa kattomaan, tänne on ilmestynyt mato!" (mato=narunpätkä, joka johdattaa leikkimaailmaan)
2. **Jutustelua leikkimaailmassa** käsinuken/ roolihahmon kanssa: Tärkeää vuorottelun soljuvuus ja tunneilmapiiri, ei niinkään se mistä keskustellaan.
3. **Laululeikki/pöytäteatteri/ matkalle lähtö tai tehtävän ratkaisu** valitun teeman mukaan.
4. **Vapaa leikki leikkimaailmassa**

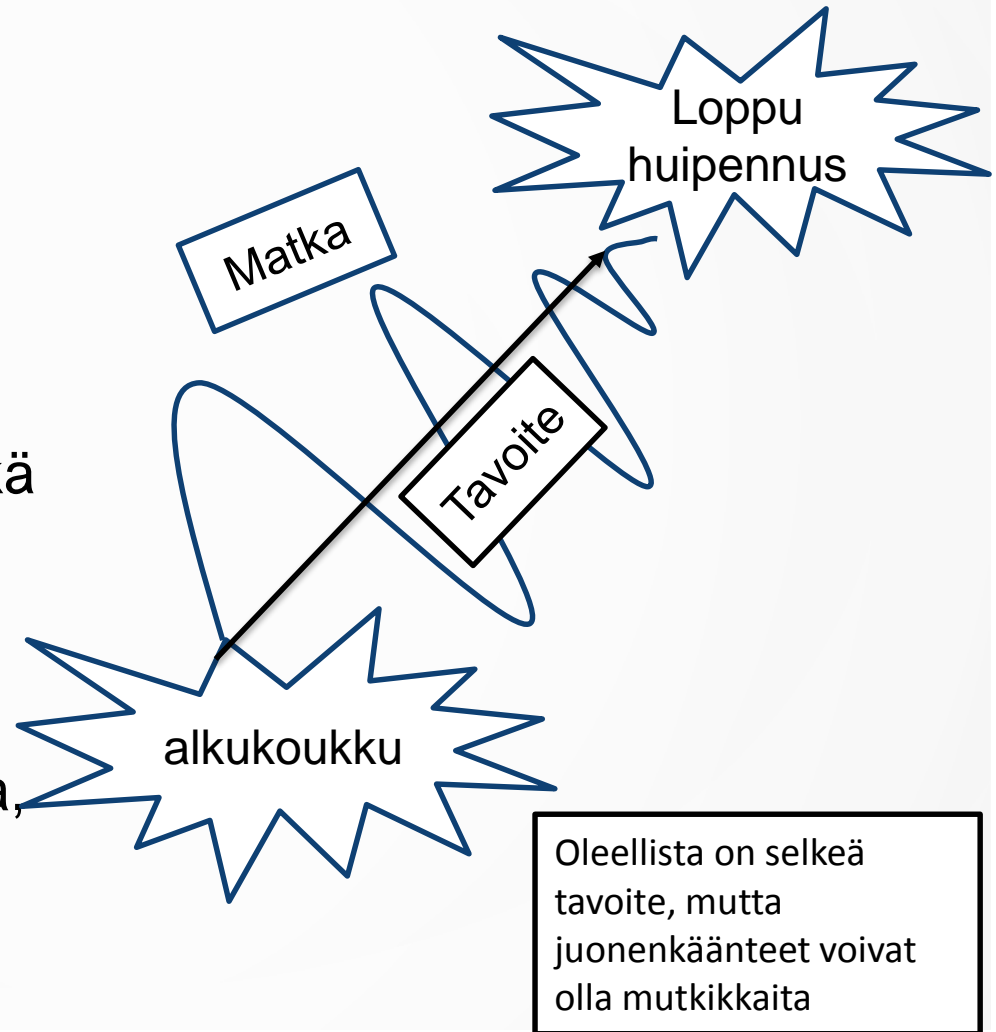
TARINALLISEN LEIKIN TOTEUTTAMINEN

- Aikuisten ja lasten yhteinen leikki rakennetaan tarinan tai sadun ympärille. Valitun tarinan juonta ei kuitenkaan tule seurata orjallisesti -> tarina kehittyy lasten aloitteita seuraamalla.
- Tarinallisen leikin prosessi voi kestää **jopa koko lukuvuoden ajan** (yleensä marras- tammikuusta toukokuuhun)
- Tarinallisen leikin tilanteita on **noin kerran viikossa tai kahdessa viikossa**
- Tarinallinen leikki **elää ja nousee esiin** lasten keskusteluissa ja vapaassa leikissä kuitenkin **lähes päivittäin**

TARINAN MERKITYS JA VALINTA

- Mikä tahansa satu sopii tarinallisen leikin lähtökohdaksi.
- Merkityksellistä on, että tarina sytyttää kipinän sekä lasten että aikuisten rinnassa.
- Valitusta tarinasta tulee löytyä taianomainen kohta, jonka avulla lapset kutsutaan mukaan yhteiseen leikkiin.

Oleellista on selkeä tavoite, mutta juonenkäänteet voivat olla mutkikkaita

MITEN SAADAAN LEIKILLISYYS OSAKSI TIIMIN YHTEISTÄ TYÖTAPAA?

Yhteisen ymmärryksen ja työtavan luominen vaatii kokeiluja ja keskusteluja

”PASTA BOLOGNESE”

Mikä on pielessä, jos päivän aikana vaihdellaan aikuisten kesken pasta bolognese reseptejä lasten leikkiessä?

- Aikuisseuran houkutus
- Lasten päiden yli puhuminen
- Vapaus tehdä ja jättää tekemättä
- Ja muut ammatillisuutta nakertavat tavat ja tottumukset
- Huom. Pieni taapero oppii keskustelun vuorottelurakenteen paljon ennen ensimmäisiä sanoja. Lapsi ei välttämättä keskeytä keskenään keskustelevia aikuisia, koska hän on oppinut, että toisen puhetta ei saa keskeyttää. Näin lapsi saattaa jättää tarpeensa ilmaisematta, kun aikuiset vaihtavat pasta bolognese ohjeita.

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN PEDAGOGISESTA VASTUUSTA

Varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa **tavoiteltavaa aikuisroolia koskevan keskustelun** käynnistämisestä ja ylläpitämisestä omassa tiimissään.

Koko tiimiä voidaan sitouttaa keskustelemaan ja kyselemään mm. seuraavista asioista:

- **”Mitä toivot minulta tässä tilanteessa?”** (Luottamus siihen, että voin vastaanottaa ja antaa palautetta)
- **”Mikä on pedagoginen perustelu toimintasi takana tuossa tilanteessa?”** (Pedagogiikan pohtiminen näkyväksi arjessa)

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN PEDAGOGISESTA VASTUUSTA

**Varhaiskasvatuksen
opettaja:**

"Mä meen käynnistämään noitten
poikien leikin tonne parvelle."

Lastenhoitaja:

"Okei. Mut mitä sä oikeen
tarkotat sillä leikin
käynnistämisellä?"

TIIMIPALAVERIT

Miten aikuinen toimii vapaan leikin hetkillä?

Milloin asetun vahtimaan tai havainnoimaan leikkiä ja milloin voin asettua leikkimään?

Miten viestin tarkoitusperäni toisille aikuisille?

Mitä meidän ryhmässä tarkoitetaan:

- leikin ohjauksella,
- aikuisten ja lasten yhteisleikillä,
- leikillisellä oppimisella ja
- leikillisyydellä perushoidon tilanteissa sekä arjen rutiineissa ja kohtaamisissa (leikki sivuaktiviteettina)?

EMOTIONAALINEN SAATAVILLA OLO

- Tiimipalavereissa on hyvä pohtia, miten turvaamme sen, että ainakin yksi aikuinen on emotionaalisesti lasten saatavilla joka hetki
- Selvät viestit lapsille siitä, kuka on tavoitettavissa ja kuka ei.
- Taaperotutkimuksissa on osoitettu, että ryhmässä paikasta toiseen vaelteleva aikuinen, ei tue lasten sitoutunutta leikkiä. Sen sijaan jos aikuinen istuu paikallaan ja on lasten saatavilla, myös leikki on pitkäkestoisempaa ja sitoutuneempaa. (Singer ym., 2014)

TIIMINJÄSENTEN VAHVUUKSIEN VALJASTAMISESTA

<http://www.socca.fi/vkk-metro>

KASVATTAJAN *rooleja* LEIKISSÄ

KANSSALEIKKIJÄ

STIMULOIJÄ

SIETÄJÄ

LEIKKIKULTTUURIN
VÄLITTÄJÄ

ROOLITTAJÄ
JA MANAGERI

SIVUSTA SEURAAJÄ

TURVALLISUUDEN JA
TASAVERTAISUUDEN TAKAAJÄ

HAVAINNOIJÄ

VALLANKÄYTTÄJÄ

PUOLESTAPUHUJÄ

KESKEYTTÄJÄ

YHTEISÖLLISYYDEN
RAKENTAJÄ

TOISINNÄKIJÄ

ARKKITEHTI

KUUNTELIJÄ JA
LASTEN IDEOIHIN TARTTUVÄ

TULEVAISUUDESTÄ
HUOLEHTIJÄ

SOSIAALISTEN
SUHTEIDEN TUKIJÄ

LEIKISTÄ KESKUSTELLEN – OSALLISTUJIENTE ESITTÄMIÄ KYSYMYKSIÄ

1. Miten saada roolileikkiin mukaan lapsi, jota ei mikään kiinnosta/ kaikki on ”lällyä”?
2. Miten saada onnistumaan 2v. Ja 5v. Leikki yhdessä? Miten yhdistää tämän ikäisten lasten peuhuleikki? Miten aikuinen voi tukea sitä puuttumatta siihen liikaa?
3. Millä tavalla saada sitoutettua aikuiset tunnepitoiseen kasvatukseen?
4. Miten jakaa 21 esikoululaisen ryhmä pieniin leikkiryhmiin, jos käytössä on vain 1 iso huone?
5. Miten perustella se, että osa lapsista tarvitsee aikuisen ohjausta leikkimiseen ja että muutama lapsi vie välillä yhden aikuisen jakamattoman huomion ja osaavat lapset jäävät ilman ohjausta silloin?
6. Miten lähteä rakentamaan leikkiä esikoululaisen kanssa, joka ei ole koskaan leikkinyt kavereiden kanssa?

LEIKISTÄ KESKUSTELLEN – OSALLISTUJIEN ESITTÄMIÄ KYSYMYKSIÄ

7. Miten auttaa maahanmuuttajataustaista lasta (5v.) leikkisuhteiden luomisessa kun muurina kielitaito? Lapsi ei ymmärrä kaikkea ja tuntuu välillä haasteelliselta rikkoa suomenkielisten lasten leikkiä, kun erimielisyyksiä tulee paljon kielitaidon takia lasten kesken. Leikki päättyy kinaan, riitaan ja pahaan mieleen.
8. Lapset haluavat leikkiä, että ryhmän aikuinen on heidän äitinsä. Esim. ulkoilussa leikin aikana roolin ottaminen sujuu. Miten siirtyä opetustilanteessa pois leikin äiti-roolista, jota lapset toivovat silläkin hetkellä (huutelevat äiti, huomiota hakien)?
9. Miten päättää leikki niin, ettei roolit jää lapsille päälle (esim. taisteluhahmo)?
10. Millä tavalla tarinallinen leikki onnistuu parhaiten sisaryhmissä? (jos esim. 10 alle 3v., 7 yli 3v) Kuinka aikuisresurssit (3 aikuista) ja lapset jaetaan?

LÄHTEET

- Immordino-Yang, M. H., & Damasio, A. (2007). We feel, therefore we learn: the relevance of affective and social neuroscience to education. *Mind, Brain, and Education*, 1(1), 3–10.
- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2014). Toddlers as both more and less competent social actors in Finnish day care centres. *Early Years*, 34(1), 4–17.
- Løkken, G. (2000). Tracing the social style of toddler peers. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 44, 163–177.
- Pursi, A., Laitinen, M., Salonen, M., Lounassalo, J. & Sajaniemi, N. (2017). *Tarinasta leikiksi – Tarinallisen leikin käsikirja*. Vantaa: Vantaan kaupunki.
- Scott, E., & Panksepp, J. (2003). Rough and tumble play in human children. *Aggressive Behavior*, 29, 539–551.
- Singer, E., Nederend, M., Penninx, L., Tajik, M., & Boom, J. (2014). The teacher's role in supporting young children's level of play engagement. *Early Child Development and Care*, 184(8), 1233–1249.